

Prof.dr. Lejla Turčilo

Fakultet političkih nauka

Univerziteta u Sarajevu

Medijska i informacijska pismenost – promjena pristupa u obrazovanju

Medijska i informacijska pismenost, u svom najširem značenju, skup su metoda, pristupa i procesa za osnaživanje kompetencija društvene participacije, odnosno preduslov razvoja demokratske kulture savremenog društva. Iako ih se nerijetko posmatra i razmatra u rasponu od individualne kompetencije do društveno neophodne vještine korištenja i kreiranja informacija, koja je preduvjet odgovornih i funkcionalnih medija i društvene komunikacije uopće, smatramo izuzetno važnim promišljati medijsku i informacijsku pismenost mnogo šire i kompleksnije od tek sposobnosti zadovoljavanja informacijskih potreba i kvalitetnog korištenja medija za individualne svrhe ili u zajednici. Naime, MIL koncept nije i ne može biti sam sebi svrha, odnosno pogrešno ga je razvijati *per se*, bez šire slike i kontekstualizacije koncepta u društvene potrebe i demokratske vrijednosti i kulturu. Pojednostavljeno kazano, osoba, društvena grupa, zajednica koja je medijski i informacijski pismena zapravo je odgovoran, demokratski orjentiran, kritički misleći subjekt, sposoban i zainteresiran za društvenu participaciju i tek kao takav ostvaruje se u punoći svoje MIL kompetencije.

Ovako shvaćen koncept medijske i informacijske pismenosti pristupa joj kao meta-kompetenciji, koju nije moguće (niti je to uopće potrebno) „savladati“ putem formalnog i/ili neformalnog, predmetno orjentiranog obrazovanja. Ona je kros-kurikularna kompetencija koja se razvija kroz višepredmetno obrazovanje, ako je riječ o formalnom sistemu, te kroz široko postavljene trening module u neformalnom sistemu. No, bez sumnje, kompetencije koje se stiču na osnovu MIL koncepta, ako ih se shvata široko i duboko, kao kompetencije društvene participacije i demokratskog sudjelovanja, nužno je promišljati u kontekstu cjeloživotnog učenja.

Informacijska pismenost po svojoj se definiciji zasniva na nekoliko važnih ključnih pojmova:

- *Definiranje informacijske potrebe* – na individualnom planu ovo podrazumijeva znati prepoznati koliko i kakvih nam informacija treba, dok na općem društvenom planu procjena informacijskih potreba može direktno da se poveže sa pravom javnosti da zna, odnosno obavezom dostupnosti informacija i objektivnim informisanjem građana kako bi se zadovoljile njihove informacijske potrebe;
- *Etično korištenje informacija* – na individualnom planu ovo podrazumijeva odgovornost u dolaženju do, ali i dijeljenju informacija uz poštovanje autorskih i drugih prava, kao i općevažćih društvenih normi, dok na općem društvenom planu etičnost podrazumijeva, prije svega, transparentnost javnih institucija;
- *Kompetentno sudjelovanje u društvu* – na individualnom planu ovo podrazumijeva barem donošenje informisanog izbora na glasačkom mjestu naprimjer, kao osnovu demokratskog sudjelovanja u zajednici, dok na općem društvenom planu kompetentno sudjelovanje podrazumijeva javne funkcije, odnosno obnašanje vlasti zasnovane, prije svega, na kompetencijama, a ne na političkoj podobnosti, klijentelizmu i slično. U ovom kontekstu jasno je da je informacijska pismenost jedan od preduslova demokratskog upravljanja i demokratske participacije.

Medijska pismenost po svojoj se definiciji zasniva na nekoliko ključnih pojmova:

- *Pristup obrazovanju* – što implicira, na imdividualnom planu, da se medijskoj pismenosti uči, odnosno da ona nije intuitivna i prirođena, dok na općem društvenom planu ovo podrazumijeva obavezu strateškog promišljanja, planiranja i primjene koncepta medijske (i informacijske) pismenosti u društvu;
- *Kvalitetno korištenje medija* – što implicira, na individualnom planu, da interakcija s medijima ima svoje specifičnosti, postulate i zakonitosti na osnovu kojih se obezbjeđuju kvalitativno i kvantitativno optimalne informacije koje su svakom čovjeku potrebne, dok na općem društvenom planu ovo podrazumijeva kako slobodu medija, tako i korištenje medija od svih aktera društva na osnovu javnog interesa;
- *Evaluacija poruka* – što implicira, na individualnom planu, da tek evaluacijom, odnosno kritičkim promišljanjem informacije bivaju transformisane u znanje, odnosno da je nužno proći izvjestan misaoni proces kako bi se ono što smo saznali transformisalo u ono što znamo, dok na općem društvenom planu evaluacija poruka podrazumijeva kritičku svijest

ne samo medijske publike, nego svih aktera društva u svrhu sprječavanja indoktrinacije, manipulacije i propagande u društvu;

- *Participacija u društvu* – kao i u slučaju informacijske pismenosti ovo podrazumijeva kompetentno i odgovorno učešće svih aktera društva u životu zajednice, odnosno odgovorno i na kvalitetnim informacijama zasnovano odlučivanje o sebi i društvu.

Pitanje podučavanja medijske i informacijske pismenosti suštinski se odnosi ne samo na metode, pristupe i prakse, nego na ukupnu filozofiju promišljanja ovog koncepta. Ako, naime, medijsku i informacijsku pismenost shvatamo kao kompetenciju koja nam kao mislećim ljudima i odgovornim građanima omogućava da ono što saznamo transformiramo u ono što znamo, kroz ozbiljan i kritički orijentiran misaoni proces, onda je više nego jasno da se medijskoj i informacijskoj pismenosti valja učiti od najranije dobi, ali kontinuirano do kraja života. Nadalje, u ovako shvaćenom konceptu nema mjesta za lažne dihotomije: formalno ili neformalno obrazovanje, kao ni za raspravu kroz koje se predmete može ovladati medijskom i informacijskom pismenošću. Gotovo da zapravo i nema predmeta u formalnom obrazovanju ili tematskog treninga u neformalnom koji ne sadrži elemente medijske i informacijske pismenosti i to je istovremeno i prednost, ali i svojevrsan izazov za razvoj ovog koncepta.

Kod razmatranja i razvijanja pristupa medijske i informacijske pismenosti za sve starosne, obrazovne i geografske skupine važno je imati na umu da medijska i informacijska pismenost treba da nauče ljude misliti, kako o svojim informacijskim potrebama, tako i o medijima i medijskim porukama, ali i općenito o informacijsko-komunikacijskim procesima u društvu. U tom kontekstu medijska i informacijska pismenost nisu samo kritičko promišljanje medijskih sadržaja, a pogotovo nije kritizerski pristup medijima, odnosno shvatanje da su mediji negativni društveni akteri usmjereni samo i isključivo na manipulaciju i ostvarenje profita putem zavođenja publike. To je, zapravo, upravo suprotno onome što bi medijska i informacijska pismenost trebala podržavati – kvalitetnu interakciju kako s medijima, tako i u društvu.

Medijska i informacijska pismenost obuhvataju i brojne druge kompetencije, poput kritičkog mišljenja, društvene orijentacije, dubinskog istraživanja, indukcije i dedukcije. One su utoliko

ključne ne samo za pojedinca, nego i društvo i zajednicu u cjelini, čiji je interes da se sastoji od mislećih individua koje su sposobne da kreiraju bolje medijsko i društveno okruženje.

U ovom kontekstu, kod razvijanja medijske i informacijske pismenosti ključno je pomjeriti fokus podučavanja sa sadržaja na polaznika, odnosno staviti pojedinca u središte pažnje, na način da ga se posmatra kao individuu sa određenim informacijsko-komunikacijskim potrebama i intuitivnim pristupima medijima koje treba osvijestiti i unaprijediti, ali i kao mislećeg subjekta društvene zajednice kojeg treba osnažiti u različitim segmentima i aspektima društvene komunikacije. Upravo iz ovog razloga medijska i informacijska pismenost nisu usmjerene na usvajanje određenog fundusa znanja ili ovladavanje pojedinačnim vještinama i metodama pristupa medijima i informacijama, nego na osvještavanje misaonih procesa u čovjekovim interakcijama sa medijima, ali i svim drugim društvenim akterima. Medijska i informacijska pismenost, zapravo, više odgajaju nego što obrazuju; odgajaju za informacijsko društvo, s ciljem da ono bude društvo znanja.

Soga, kod podučavanja medijske i informacijske pismenosti akcenat je na njenom povezanju sa brojnim drugim oblastima, kroz primjere i osvještavanje praktičnog iskustva polaznika bez obzira na njihov uzrast, stepen obrazovanja, odnos prema medijima i slično. MIL koncept je inkluzivan i kolaborativan, na način da nastoji pokazati polaznicima kako i koliko su u stalnoj informacijsko-komunikacijskoj interakciji sa drugima, te im osvijestiti, podržati i razvijati neke od mehanizama, vještina i kompetencija za tu interakciju.